

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

10 stycznia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Paweł Grzegorczyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Monika Koba

SSN Dariusz Zawistowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 10 stycznia 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej D. S.A. w W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu

z 27 maja 2020 r., I ACa 674/19,

w sprawie z powództwa D. S.A. w W.

przeciwko M.G.

o uznanie umowy za bezskuteczną,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu we Wrocławiu, pozostawiając
temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

(K.G.)

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 15 marca 2019 r. Sąd Okręgowy w Świdnicy oddalił powództwo D. S.A. z siedzibą w W. przeciwko M. G. o uznanie umowy za bezskuteczną i orzekł o kosztach postępowania.

Powyższe orzeczenie oparł na następujących ustaleniach faktycznych:

W dniu 4 września 2012 r. S. Sp. z o.o., reprezentowane przez B. G., podpisało

z D. S.A. umowę pożyczki, na mocy której pożyczkodawca udzieli pożyczkobiorcy pożyczki w kwocie 550 000,00 EUR. Pożyczka miała być zabezpieczona wekslem in blanco z deklaracją wekslową, zastawem rejestrowym, przewłaszczeniem na zabezpieczenie, cesją z umowy ubezpieczenia oraz dodatkowo, co wynika z aneksu nr 1 do pożyczki - hipoteką na prawie własności nieruchomości.

Zgodnie z aneksem nr 3 do umowy pożyczki przedmiotem zastawu rejestrowego miała być wytaczarka pozioma płytowa [...], rok produkcji 2012. Zgodnie z umową zastawu rejestrowego wartość wytaczarki w dniu jej nabycia wynosiła 573 000,00 EUR. Strony ustaliły, że zastawnik będzie mógł się zaspokoić w razie braku terminowej spłaty całości lub części wierzytelności zabezpieczonej zastawem w następujący sposób:

- przez przejęcie przez zastawnika przedmiotu zastawu na własność – z dniem złożenia zastawcy przez zastawnika oświadczenia o tym przejęciu – stosownie do art. 22 ust. 1 pkt 3 w związku z art. 22 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (jedn. tekst: Dz. U. z 2018 r., poz. 2017, dalej: „u.z.r.”);

- przez sprzedaż przedmiotu zastawu w drodze przetargu publicznego przeprowadzonego przez notariusza lub komornika, w terminie 14 dni od złożenia wniosku przez zastawnika o dokonanie sprzedaży, stosownie do art. 24 u.z.r., przy czym wybór notariusza lub komornika należy do zastawnika;

- w drodze sądowego postępowania egzekucyjnego, stosownie do art. 21 u.z.r.

Przejęcie przedmiotu zastawu miało nastąpić według średniej ceny przedmiotu zastawu z dnia przejęcia. Wierzytelność zabezpieczona zastawem rejestrowym miała ulegać zaspokojeniu do wysokości wartości przedmiotu zastawu przejętego na własność przez zastawnika. Strony nie ustaliły dodatkowych reguł dotyczących odstąpienia od złożenia oświadczenia woli o przejęciu przedmiotu zastawu.

W 2015 r. pożyczkobiorca przestał spłacać pożyczkę, wynikiem czego powódka postawiła pożyczkę w stan natychmiastowej wymagalności i wezwała do zapłaty kwoty 698 417,92 zł. W dniu 10 lutego 2016 r. powódka wystosowała do S. Sp. z o.o. pismo wzywające do zapłaty, ze wskazaniem kwot zadłużenia, pod rygorem wystąpienia do sądu z wnioskiem o nadanie klauzuli wykonalności sporządzonemu notarialnie oświadczeniu o poddaniu się egzekucji. Klauzulę tę powódka uzyskała postanowieniem Sądu Rejonowego dla Krakowa-Śródmieścia z dnia 31 marca 2016 r. przeciwko dłużnikom: S. Sp. z o.o. (dawniej Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowo-Usługowe „S.” Sp. z o.o.), B. G. i R. G., co do obowiązku zapłaty solidarnie do kwoty 630 300,00 EUR.

W kwietniu 2016 r. powódka wszczęła egzekucję przeciwko S. Sp. z o.o. oraz B. G. i R. G.. W toku egzekucji komornik powziął informację o podpisaniu przez małżonków G. w lipcu 2015 r. umowy o podział majątku wspólnego i umowy darowizny udziałów należących do B.G. na rzecz M. G. w nieruchomościach objętych księgami wieczystymi KW nr [...]1 i [...]2. Komornik ustalił ponadto, że B. G. nie ma żadnego majątku.

Postanowieniem Sądu Rejonowego w Wałbrzychu z dnia 27 kwietnia 2016 r. ogłoszono upadłość S. Sp. z o.o. Postanowienie uprawomocniło się w dniu 27 lipca 2016 r.

W dniu 30 listopada 2015 r. powódka złożyła oświadczenie o przejęciu przedmiotu zastawu i stała się jego właścicielem. Wartość wytaczarki w momencie przejęcia została ustalona przez rzeczoznawcę, na zlecenie strony powodowej, na kwotę 1 266 200 zł w podejściu kosztowym w miejscu instalacji i kwotę 1 013 000 zł w podejściu kosztowym przy założeniu sprzedaży wymuszonej w miejscu instalacji. Przedmioty te do tej pory, w związku z prowadzonym postępowaniem

upadłościowym S. Sp. z o.o., nie zostały wydane powódce, a ich egzekucja okazała się bezskuteczna.

W związku z przejęciem przedmiotu zastawu przez powódkę, R. i B. G. zwrócili się do powódki o zaniechanie egzekucji, składając pozew o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności. Sprawa ta jest w toku. W dniu 13 grudnia 2017 r. Sąd Okręgowy we Wrocławiu zawiesił tytułem zabezpieczenia postępowanie egzekucyjne.

W trakcie postępowania upadłościowego S. Sp. z o.o. pozwana dowiedziała się o zbyciu wyścigarki na rzecz osób trzecich. Syndyk masy upadłości S. Sp. z o.o. zawiadomił prokuraturę o możliwości działania zarządu S. Sp. z o.o. na szkodę wierzycieli, na co wskazywały liczne transakcje uniemożliwiające i utrudniające zaspokojenie wierzycieli, w tym powódki. Od marca 2018 r. przedmiot zastawu znajduje się pod dozorem syndyka masy upadłości S. Sp. z o.o., który dysponuje postanowieniem o wyłączeniu go z masy upadłości na rzecz powódki, jako właściciela.

W dniu 20 września 2018 r. powódka złożyła oświadczenie o cofnięciu oświadczenia z dnia 30 listopada 2015 r. o przejęciu na własność przedmiotu zastawu rejestrowego, a syndyk masy upadłości S. Sp. z o.o. wyraził na to zgodę.

Sąd Okręgowy wskazał, że nie ma wątpliwości co do tego, iż dokonując umowy darowizny udziału w nieruchomościach objętych księgami wieczystymi KW nr [...]1 i [...]2 B. G. i M. G. miały świadomość długu wobec powódki. Sporne jest jednak, czy powódce przysługuje wierzytelność z umowy pożyczki zawartej w dniu 4 września 2012 r. Analizując materiał dowodowy Sąd Okręgowy uznał, że umowa pożyczki została przez wierzyciela skutecznie wypowiedziana, a w dniu 30 listopada 2015 r., na kilka dni po wypowiedzeniu umowy, powódka złożyła skuteczne oświadczenie o przejęciu przedmiotu zastawu. Wskazał, że zgodnie z umową zawartą przez strony wartość przedmiotu zastawu powinna być ustalona według średniej ceny z dnia przejęcia i zaliczona na poczet wierzytelności z umowy pożyczki, skutkując wygaśnięciem zobowiązania w całości lub w części. Zgodnie z kosztorysem sporządzonym na wniosek powódki przez niezależnego rzeczoznawcę, wartość wyścigarki wynosiła w dniu jej przejęcia przynajmniej 1 013 000 zł przy

założeniu sprzedaży wymuszonej w miejscu instalacji. W ocenie Sądu pierwszej instancji przejęcie samej tylko wytaczarki przez powódkę spowodowało więc wygaśnięcie długu.

Sąd Okręgowy stwierdził, że z oświadczenia o postawieniu pożyczki w stan natychmiastowej wymagalności z dnia 25 listopada 2015 r. wynikało, że zadłużenie S. Sp. z o.o. wynosiło na ten dzień 698 417,92 zł, co stanowiło kwotę znacznie mniejszą od wartości przedmiotu zastawu rejestrowego. Wobec tego wartość przejętej wytaczarki zaspokoili całą wierzytelność z umowy pożyczki, a tym samym powództwo o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną nie mogło zostać uwzględnione wobec nieistnienia wierzytelności powódki wobec B.G.. Sąd Okręgowy zauważył, że umowa o ustanowieniu zastawu rejestrowego określała wzajemne prawa i zobowiązania stron oraz dawała możliwość podjęcia decyzji co do zaspokojenia roszczeń m.in. przez przejęcie przedmiotu zastawu na własność z dniem złożenia zastawcy oświadczenia o przejęciu. Powódka przyjęła ten sposób zaspokojenia, stając się właścicielem wytaczarki i zaspokajając w całości swoje roszczenie do pożyczkobiorcy.

Zdaniem Sądu Okręgowego, złożenie przez stronę powodową w dniu 20 września 2018 r. oświadczenia o cofnięciu oświadczenia z dnia 30 listopada 2015 r. o przejęciu na własność przedmiotu zastawu nie rodziło żadnych skutków prawnych. Zarówno kodeks cywilny, jak i ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów nie przewidują możliwości zwrotnego przeniesienia prawa własności przez złożenie jednostronnego oświadczenia woli przez właściciela, choćby zostało ono złożone zgodnie z wymogami z art. 61 k.c.

Wyrokiem z dnia 27 maja 2020 r. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu oddalił apelację strony powodowej (pkt I) i orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego (pkt II).

Sąd Apelacyjny ustalił dodatkowo:

W dniu 3 czerwca 2019 r. powódka oraz syndyk masy upadłości S. Sp. z o.o. zawarli umowę „zwrotnego przeniesienia własności” ruchomości będących przedmiotem zastawu rejestrowego. W § 2 tej umowy strony postanowiły, że „uwzględniając zgodną wolę stron przenoszący zwrotnie bezwarunkowo

i nieodwołalnie przenosi własność wytaczarki (...) oraz własność komory śrutowniczej (...) na S. Sp. z o.o. w K. w upadłości likwidacyjnej, zaś działający w imieniu upadłego przedsiębiorstwa ustanowiony w postępowaniu upadłościowym syndyk K. M. w/w składniki majątku obejmuje do masy upadłości”.

Tym samym strony ustaliły, że „zwrot składników majątku ruchomego skutkuje brakiem uwzględnienia wartości w/w składników we wzajemnych rozliczeniach z D. S.A. i wysokości wierzytelności zgłoszonej na listę, na co przenoszący zwrotnie wyraża zgodę”.

Ponadto, Sąd ustalił również, że w dniu 30 lipca 2015 r. Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w Świdnicy dokonał czynności egzekucyjnych polegających na zajęciu powyższych ruchomości. Powódka nie była poinformowana o zajęciu przed dniem 29 maja 2019 r.

Po dokonaniu dodatkowych ustaleń Sąd Apelacyjny uznał, że Sąd Okręgowy przeprowadził prawidłowo postępowanie dowodowe, dokonując trafnych i niewątpliwych ustaleń faktycznych, które Sąd Apelacyjny przyjął za własne. Podzielił także stanowisko prawne, że roszczenie powódki wygasło wobec złożenia oświadczenia o przejęciu przedmiotu zastawu rejestrowego o wartości znacznie przewyższającej wysokość roszczenia. W ocenie Sądu Apelacyjnego, w tej sytuacji nie zostały spełnione przesłanki, o których mowa w art. 527 § 1 k.c., ponieważ nie doszło do pokrzywdzenia wierzyciela. Przeprowadzone dowody nie pozwalały na przyjęcie, że wierzytelność powódki nie wygasła i istnieje w dalszym ciągu, a tym samym B. G. ponosi nadal odpowiedzialność za poręczony dług. Sąd Apelacyjny zaakcentował, że w umowie z dnia 4 września 2012 r. strony przewidziały szereg zabezpieczeń, w tym zastaw rejestrowy. Przejęcie przedmiotu zastawu o wartości znacząco przewyższającej wysokość zadłużenia spowodowało całkowite wygaśnięcie długu. Sąd uznał również, że oświadczenie z dnia 20 września 2018 r. o cofnięciu oświadczenia o przejęciu na własność przedmiotu zastawu nie wywołało skutków prawnych, akcentując, iż cofnięcie tego oświadczenia nastąpiło na długo po przejęciu, a skarżąca nie wskazywała na wady tego oświadczenia woli.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, wniosków tych nie podważają dokumenty świadczące o zajęciu w dniu 30 lipca 2015 r. ruchomości w postępowaniu

egzekucyjnym prowadzonym z wniosku wierzyciela M. C.. Dowody te zostały powołane w celu wykazania, że wskazane ruchomości pozostawały pod zajęciem w okresie listopad-grudzień 2015 r., a zatem w chwili złożenia i doręczenia S. Sp. z o.o. oświadczenia o przejęciu z dnia 30 listopada 2015 r. Analiza tych dokumentów potwierdza wprowadzenie tych okoliczności, nie oznaczało to jednak, jak twierdziła apelująca, że oświadczenie o przejęciu przedmiotu zastawu na własność nie było skuteczne w świetle art. 21a u.z.r.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego złożyła powódka, zaskarżając orzeczenie w całości, zarzucając naruszenie prawa materialnego, tj. art. 21a w związku z art. 20, art. 21, art. 22 ust. 1 pkt 3 i art. 22 ust. 2 pkt 2 u.z.r. w związku z art. 58 § 1 k.c. w związku z art. 805¹ § 1, 2 i 4, art. 845 § 1 i 2, art. 847 § 1 i 2, art. 848 i art. 1025 § 1 pkt 5 k.p.c.; art. 848 k.p.c. w związku z art. 21a u.z.r. w związku z art. 58 § 1, art. 7, art. 155 § 1 i 2 i art. 169 § 1 k.c.; art. 21a u.z.r. w związku z art. 58 § 1, art. 7, art. 155 § 1 i 2 i art. 169 § 1 k.c. w związku z art. 848 k.p.c.; art. 527 k.c. w związku z art. 22 ust. 1 i art. 21a u.z.r. w związku z art. 58 § 1 k.c.; art. 65 § 2 k.c., a także naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 805¹ § 1, 2, 4, art. 845 § 1 i 2, art. 847 § 1 i 2, art. 809 oraz art. 848, art. 1025 § 1 pkt 5 k.p.c. w związku z art. 21a, art. 20 i art. 21 u.z.r.

Na tej podstawie skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Mimo sformułowania licznych i rozbudowanych zarzutów kasacyjnych, problem w sprawie sprowadzał się do wykładni art. 21a u.z.r. w powiązaniu z art. 805¹ k.p.c. Zestawiając te przepisy Sąd Apelacyjny przyjął, że zastawnik nie może podejmować czynności zmierzających do pozaegzekucyjnego zaspokojenia z przedmiotu zastawu rejestrowego dopiero od momentu zawiadomienia o zajęciu tego przedmiotu. Skoro zatem w okolicznościach sprawy komornik nie wywiązał się z obowiązku zawiadomienia zastawnika o zajęciu przedmiotu zastawu rejestrowego, to oświadczenie skarżącej o przejęciu przedmiotu zastawu na własność było skuteczne. Zastawnik, niezawiadomiony przez komornika, nie miał bowiem

możliwości realizowania swoich uprawnień w postępowaniu egzekucyjnym. Stanowisko to kontestowała skarżąca, podnosząc w szczególności, że podejmowanie czynności zmierzających do pozaegzekucyjnego zaspokojenia zastawnika na podstawie art. 22-27 u.z.r. jest wyłączone od chwili egzekucyjnego zajęcia przedmiotu zastawu. Oświadczenie o przejęciu przedmiotu zastawu na własność złożone po jego zajęciu jest, zdaniem skarżącej, sprzeczne z ustawą i nieważne, także wtedy, gdy zastawnik nie wiedział o zajęciu.

Zgodnie z art. 21 u.z.r. zaspokojenie zastawnika z przedmiotu zastawu rejestrowego następuje w drodze sądowego postępowania egzekucyjnego. Reguła ta odpowiada ogólnej zasadzie, według której wierzyciel, chcąc zaspokoić się z przedmiotu obciążonego prawem zastawniczym, jest obowiązany uzyskać tytuł wykonawczy i skierować postępowanie egzekucyjne do obciążonego przedmiotu. Prawo, takie jak zastaw bądź hipoteka, doznaje ochrony w toku tego postępowania, zapewniając zabezpieczonemu wierzycielowi zaspokojenie z obciążonego przedmiotu z pierwszeństwem wobec innych wierzycieli (por. art. 312 k.c. i art. 75 u.k.w.h.).

W przypadku zastawu rejestrowego przewidziano od tej zasady kilka odstępstw. Wyjątki te pozwalają wierzycielowi zastawniczemu na zaspokojenie się z przedmiotu zastawu bez potrzeby inicjowania postępowania egzekucyjnego (art. 22 i n. u.z.r.). W szczególności, zgodnie z art. 22 u.z.r., umowa zastawnicza może przewidywać zaspokojenie przez przejęcie przez zastawnika na własność przedmiotu zastawu rejestrowego, jeżeli przedmiotem zastawu są prawa lub rzeczy wyszczególnione w art. 22 ust. 1 pkt 1-4 u.z.r., w tym rzeczy powszechnie występujące w obrocie towarowym. Przejęcie rzeczy na własność następuje w tym przypadku po upływie terminu wykonania zobowiązania, które zostało zabezpieczone zastawem, z dniem złożenia przez zastawnika jednostronnego oświadczenia woli na piśmie o przejęciu tego przedmiotu na własność (art. 22 ust. 2 pkt 2 u.z.r.). Składając oświadczenie woli o przejęciu przedmiotu zastawu na własność zastawnik realizuje uprawnienie kształtujące, którego źródłem jest umowa zastawnicza (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 2006 r., IV CSK 62/06, z dnia 25 marca 2010 r., I CSK 369/09, OSNC-ZD 2010, nr D, poz. 110 i z dnia 20 marca 2016 r., III CSK 167/15, OSNC 2017, nr 2, poz. 23).

Umowna możliwość zaspokojenia się przez wierzyciela zastawniczego z przedmiotu zastawu bez potrzeby uzyskiwania tytułu wykonawczego i wszczynania postępowania egzekucyjnego nie stoi na przeszkodzie skierowaniu egzekucji do przedmiotu zastawu przez innych wierzycieli zastawcy. Konieczne jest tym samym określenie relacji między uprawnieniem zastawnika wynikającym z umowy zastawniczej i postępowaniem egzekucyjnym toczącym się z wniosku innych wierzycieli zastawcy. Kolizję tę rozstrzyga wyraźnie art. 21a u.z.r. dodany ustawą z dnia 5 września 2008 r. o zmianie ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. nr 180, poz. 1113), zgodnie z którym od chwili zajęcia przedmiotu zastawu rejestrowego przez komornika lub inny organ egzekucyjny zastawnik nie może podejmować czynności mających na celu zaspokojenie na podstawie art. 22-27 u.z.r.

W motywach tego rozwiązania wskazano, że zmierza ono do rozstrzygnięcia wątpliwości w kontekście uprawnienia zastawnika do pozaegzekucyjnego zaspokojenia z przedmiotu zastawu i ogranicza te uprawnienia w sytuacji, w której inni wierzyciele podejmują czynności mające na celu realizację przysługujących im wierzytelności w postępowaniu egzekucyjnym (por. druk sejmowy VI kadencji nr 218). Już jednak przed wejściem w życie tego przepisu w piśmiennictwie argumentowano, że z racji wyjątkowego charakteru pozaegzekucyjnego zaspokojenia z przedmiotu zastawu, możliwość taka istnieje tylko wtedy, gdy żaden inny wierzyciel nie skieruje egzekucji do przedmiotu zastawu przed jego przejęciem na własność (art. 22 u.z.r.), sprzedażą w drodze przetargu (art. 24 u.z.r.) bądź ostatecznym zaspokojeniem na podstawie art. 27 u.z.r. Pogląd, według którego regułę kolizyjną wyrażoną *de lege lata* w art. 21a u.z.r. można było wyprowadzić także ze stanu prawnego poprzedzającego wejście w życie tego przepisu wyrażono również w judykaturze (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 marca 2010 r., I CSK 369/09).

Z art. 21a u.z.r. wynika, że czynności zastawnika zmierzające do pozaegzekucyjnego zaspokojenia się z przedmiotu zastawu rejestrowego są niedopuszczalne od chwili jego zajęcia. Związanie niedopuszczalności pozaegzekucyjnego zaspokojenia wierzyciela zastawniczego z chwilą zajęcia przedmiotu zastawu łączy się z tym, że od tego momentu rzecz lub prawo zostają

obłożone węzłem egzekucyjnym, a wierzyciel, na rzecz którego dokonano zajęcia, uzyskuje publicznoprawne uprawnienie do zaspokojenia z zajętego przedmiotu w postępowaniu egzekucyjnym (por. art. 848 k.p.c.). Rozwiązanie to chroni wierzyciela zastawcy kierującego egzekucję do przedmiotu zastawu, niebędącego stroną umowy zastawniczej, uniemożliwiając udaremnienie tej egzekucji jednostronnym oświadczeniem wierzyciela zastawniczego. Zabezpiecza ponadto interes innych potencjalnych wierzycieli zastawcy, którzy mogą zająć przedmiot zastawu na swoją rzecz i wziąć udział w postępowaniu egzekucyjnym obejmującym egzekucję z tego przedmiotu.

Idąc tym torem, umowne prawo wierzyciela zastawniczego do zaspokojenia się z przedmiotu zastawu w drodze pozaegzekucyjnej nie zmierza tak daleko, aby w razie konkurencji wierzycieli do przedmiotu zastawu wierzyciel zastawniczy mógł przejąć własność obciążonego przedmiotu, w celu zaspokojenia przysługującej mu wierzytelności, pozbawiając innych wierzycieli zastawcy prawa przeprowadzenia egzekucji z przedmiotu zastawu i uczestnictwa w podziale sumy uzyskanej z egzekucji. Skutek wykluczający możliwość pozaegzekucyjnego zaspokojenia się przez wierzyciela zastawniczego następuje *ex lege* z chwilą dokonania zajęcia i nie jest uzależniony od tego, czy wierzyciel zastawniczy wie o dokonanym zajęciu, względnie, czy może się o nim dowiedzieć. Zajęcie przedmiotu zastawu – przez czas jego trwania – uniemożliwia wierzycielowi zastawniczemu wykonanie uprawnienia kształtującego do przejęcia przedmiotu zastawu na własność. Oświadczenie woli w tym przedmiocie, złożone przez wierzyciela po dokonaniu zajęcia, nie może zatem wyrzucić zamierzonych skutków prawnych i nie prowadzi do przejścia własności przedmiotu zastawu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2016 r., II CSK 775/15).

Odnosząc się do art. 805¹ k.p.c. Sąd Apelacyjny zasadnie dostrzegł, że nałożenie na komornika obowiązku zawiadomienia wierzyciela zastawu rejestrowego o zajęciu przedmiotu zastawu (art. 805¹ § 1 k.p.c.) ma na celu umożliwienie zastawnikowi wzięcia udziału w postępowaniu egzekucyjnym i zaspokojenia zabezpieczonej wierzytelności z pierwszeństwem przed innymi wierzytelnościami (art. 20 u.z.r.). W taki też sposób postrzegał motywy tej zmiany ustawodawca (por. druk sejmowy IV kadencji nr 965). Nietrafnie jednak Sąd Apelacyjny powiązał

wynikające z art. 805¹ k.p.c. obowiązki komornika z możliwością pozaegzekucyjnego zaspokojenia z przedmiotu zastawu. Powinności, o których mowa, zmierzają bowiem, jak zauważono wcześniej, do zabezpieczenia udziału wierzyciela zastawniczego w postępowaniu egzekucyjnym obejmującym egzekucję skierowaną do przedmiotu zastawu, czy to w charakterze wierzyciela egzekwującego, czy to przez uczestnictwo w podziale sumy uzyskanej z egzekucji, po złożeniu tytułu wykonawczego (art. 1030 k.p.c.) albo udowodnieniu swych praw dokumentem urzędowym (art. 1034 k.p.c.) (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2016 r., II CSK 775/15). Komornik obowiązany jest zawiadomić o zajęciu wierzyciela zastawniczego niezwłocznie po ujawnieniu, że na zajęтым przedmiocie został ustawiony zastaw rejestrowy (art. 805¹ § 1 k.p.c.); co więcej sprzedaż przedmiotu obciążonego zastawem nie może nastąpić wcześniej niż po upływie tygodnia od dnia zawiadomienia zastawnika (art. 805¹ § 4 k.p.c.). Chwila, w której komornik zrealizuje tę powinność i zawiadomi zastawnika o zajęciu przedmiotu zastawu rejestrowego, a nawet niedochowanie tej powinności przez komornika, nie rzutują natomiast na skutki wynikające z art. 21a u.z.r.

Utrata przez wierzyciela zastawniczego umownego prawa do zaspokojenia z przedmiotu zastawu przez złożenie oświadczenia woli o przejęciu przedmiotu zastawu na własność w związku z jego egzekucyjnym zajęciem nie pozbawia wierzyciela zastawniczego uprzywilejowania, które wynika z przysługującego mu prawa rzeczowego (art. 20 u.z.r.). Powoduje natomiast, że wierzyciel, zachowując to uprzywilejowanie, może dochodzić swojego prawa tylko w postępowaniu egzekucyjnym (art. 1025 § 1 pkt 5 w związku z art. 20 u.z.r.). Jeżeli w związku z naruszeniem przez komornika art. 805¹ k.p.c. wierzyciel zastawniczy utraciłby możliwość zaspokojenia się z przedmiotu zastawu w postępowaniu egzekucyjnym, nie mając wiedzy o jego wszczęciu, w rachubę wchodzi odpowiedzialność odszkodowawcza komornika (art. 36 ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych, jedn. tekst: Dz. U. z 2023 r., poz. 1691) (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2016 r., II CSK 775/15). Uchybienie przez komornika obowiązkowi wynikającemu z art. 805¹ k.c. nie sprawia natomiast, iżby wierzyciel mógł realizować umowne uprawnienie do pozaegzekucyjnego zaspokojenia się z przedmiotu zastawu w oderwaniu od art. 21a u.z.r.

Sąd Apelacyjny ustalił, że w chwili złożenia i doręczenia S. Sp. z o.o. oświadczeń o przejęciu na własność przedmiotu zastawu, ruchomości te były zajęte przez organ egzekucyjny. W tym stanie rzeczy zarzut naruszenia art. 21a u.z.r. w związku z art. 805¹ k.p.c. należało uznać za zasadny, co prowadziło do uchylenia zaskarżonego wyroku. Konsekwencją naruszenia art. 21a u.z.r. było również naruszenie art. 527 k.c., ponieważ odmowa udzielenia powódce ochrony pauliańskiej z powołaniem się na wygaśnięcie chronionej wierzytelności w związku z przejęciem przedmiotu zastawu była nieuzasadniona.

Analiza dalszych zarzutów kasacyjnych była w tej sytuacji zbędna. Ubocznie należało jednak zauważyć, że szerokie wywody skargi kasacyjnej dotyczące dobrej wiary zastawnika, objęcia przedmiotu zastawu w posiadanie i skutków czasowych zajęcia w kontekście art. 169 k.c., art. 847 k.p.c. i art. 848 k.p.c. były bezprzedmiotowe, ponieważ Sąd Apelacyjny nie odwoływał się do tych przepisów i nie stanowiły one podstawy zaskarżonego rozstrzygnięcia.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

[SOP]

[as]